



dr Bożena Czech-Jeziarska

ZOBOWIĄZANIA CZĘŚĆ WSTĘPNA

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

Paulus, D. 44,7,3 pr:

Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis adstringat ad dandum aliquid, vel faciendum, vel praestandum

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

„Istota zobowiązania nie polega na tym, ażeby jakąś rzecz albo służebność uczynić naszą, ale na tym, ażeby zmusić kogoś innego do dania nam czegoś albo do czynienia, albo do świadczenia.”.

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

G. 4.2 *In personam actio est, qua agimus cum aliquo, qui nobis vel ex contractu vel ex delicto obligatus est, id est cum intendimus **dare facere praestare oportere***

Skarga in personam przysługuje, kiedy prowadzimy postępowanie z kimś, kto nam został zobowiązany z umowy lub czynu zabronionego, to znaczy kiedy twierdzimy, że powinien na podstawie ius civile dać uczynić gwarantować.

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

- *Dare* - dać
- *Facere* - czynić
- *Praestare* - świadczyć

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

DARE

Przenieść własność

FACERE

Coś uczynić

PRAESTARE

Zagwarantować (dolum, culpam, custodiam, casum)

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

Instytucje Justyniana 3,13 pr.:

„Obligatio est iuris vinculum quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei secundum nostrae civitatis iura”

ISTOTA ZOBOWIĄZANIA

Instytucje Justyniana 3,13 pr.:

**Zobowiązanie jest węzłem prawnym,
który zmusza nas do świadczenia
czegoś zgodnie z prawami naszego
państwa.**

Vinculum iuris

- Glosatorzy:

„tak jak woły są uwiązane powrozami w sposób widzialny, tak ludzie są związani słowami w sposób uchwytny rozumem”

(gl. *ad l. 3,13 pr*)

KODEKS CYWILNY

– def. zobowiązania

Art. 353. § 1. Zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić.

§ 2. Świadczenie może polegać na działaniu albo na zaniechaniu.



MIEJSCE ZOBOWIĄZAŃ

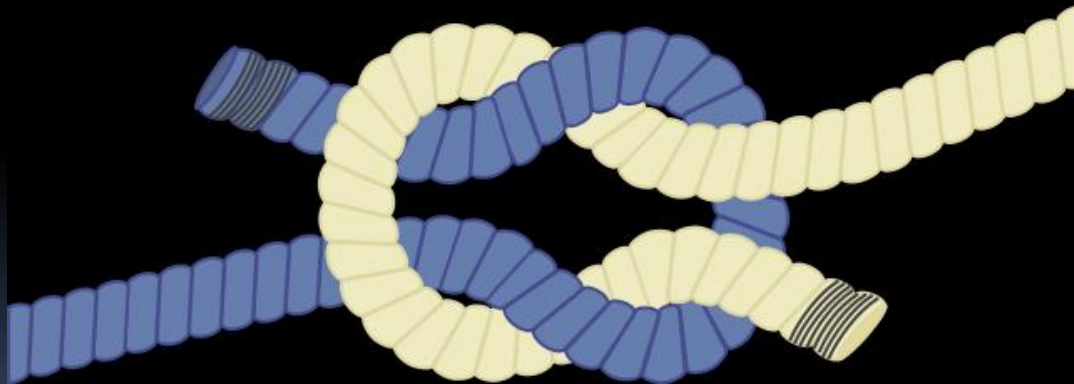
Gaius, Instytucje

Ius quod ad res pertinet



TERMIN ZOBOWIĄZANIE

LIGARE – WIAZAĆ, ZWIAZYWAĆ



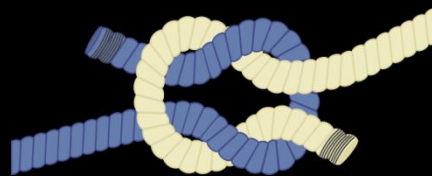
Actio in personam

G. 4,2:

„Względem osoby jest (to) powództwo, którym się posługujemy, ilekroć prowadzimy spór z kimś, kto jest wobec nas zobowiązany albo z zaciągnięcia (kontraktu), albo z występku (deliktu), to znaczy, kiedy zmierzamy (do wykazania), że powinien dać, uczynić, świadczyć”

ELEMENTY *OBLIGATIO*

WIERZycIEL
CREDITOR



DŁUŻNIK
DEBITOR

DARE

FACERE

PRAESTARE

PRAWO PODMIOTOWE WZGLĘDNE

- *Inter partes*
- Roszczenie skierowane tylko przeciwko dłużnikowi
- Uprawnienie wierzyciela chronione przez *actio in personam*

PRAWO PODMIOTOWE WZGLĘDNE

ZOBOWIĄZANIA

- PRAWA PODMIOTOWE WZGLĘDNE
- OCHRONA – *ACTIONES IN PERSONAM*
- TYLKO PRZECIWKO OKREŚLONEJ OSOBIE

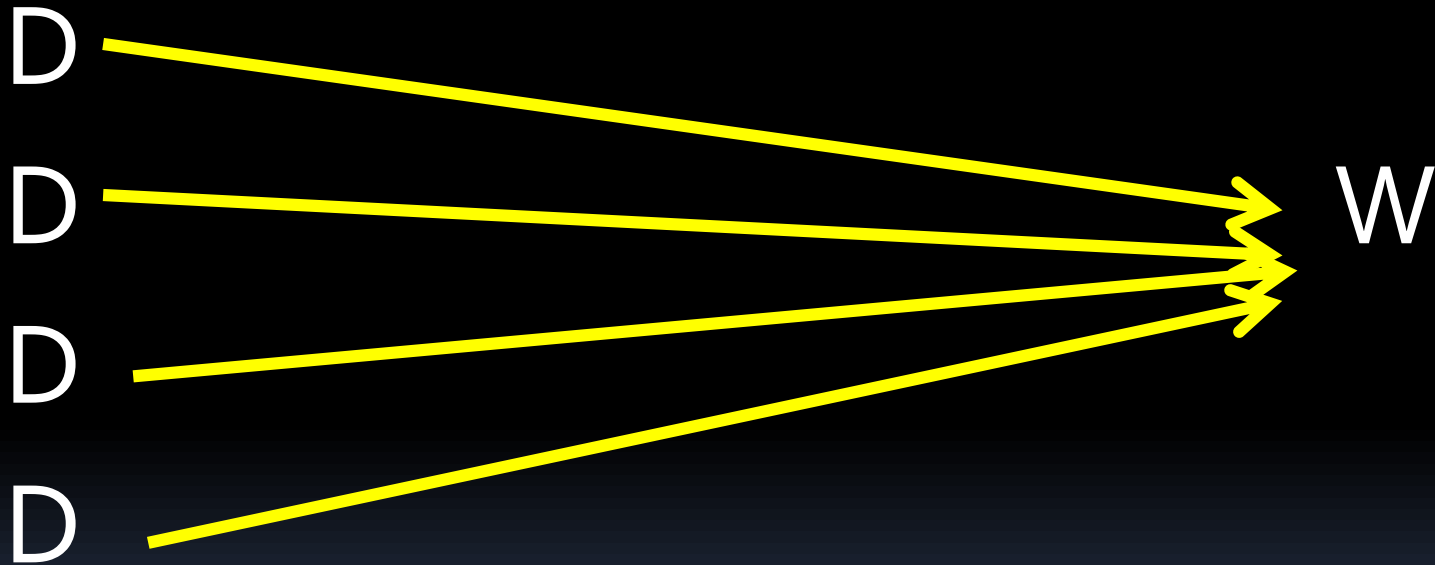
PRAWA RZECZOWE

- PRAWA PODMIOTOWE BEZWZGLĘDNE
- OCHRONA – *ACTIONES IN REM*
- SKUTECZNE ERGA OMNES

Zobowiązania solidarne

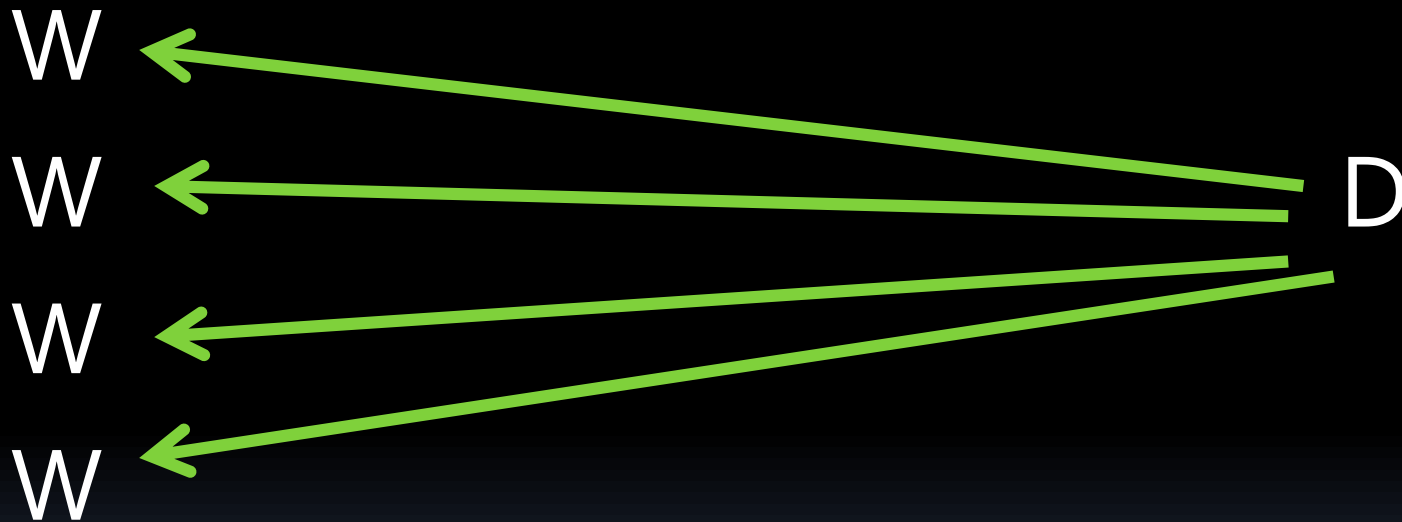
- *Solidum* – całość
- Świadczenie musiało być wykonane tylko jeden raz, w całości
- Wielość wierzycieli lub dłużników

Solidarność bierna (dłużników)



500 solidów

Solidarność czynna (wierzycieli)



500 solidów

Geneza zobowiązań

*TALION & ugody z poszkodowanym
obowiązek naprawczy wg Ustawy XII
Tablic:*

*VIII 2. si membrum rup(s)it, ni cum eo
pacit, talio esto.*

Jeśli urwał członek, a się z nim nie
ugodził, niech będzie odwet

Źródła powstania zobowiązań

Ius talionis



Uгода (grzywna)



Prawo obligacyjne

ŹRÓDŁA ZOBOWIĄZAŃ

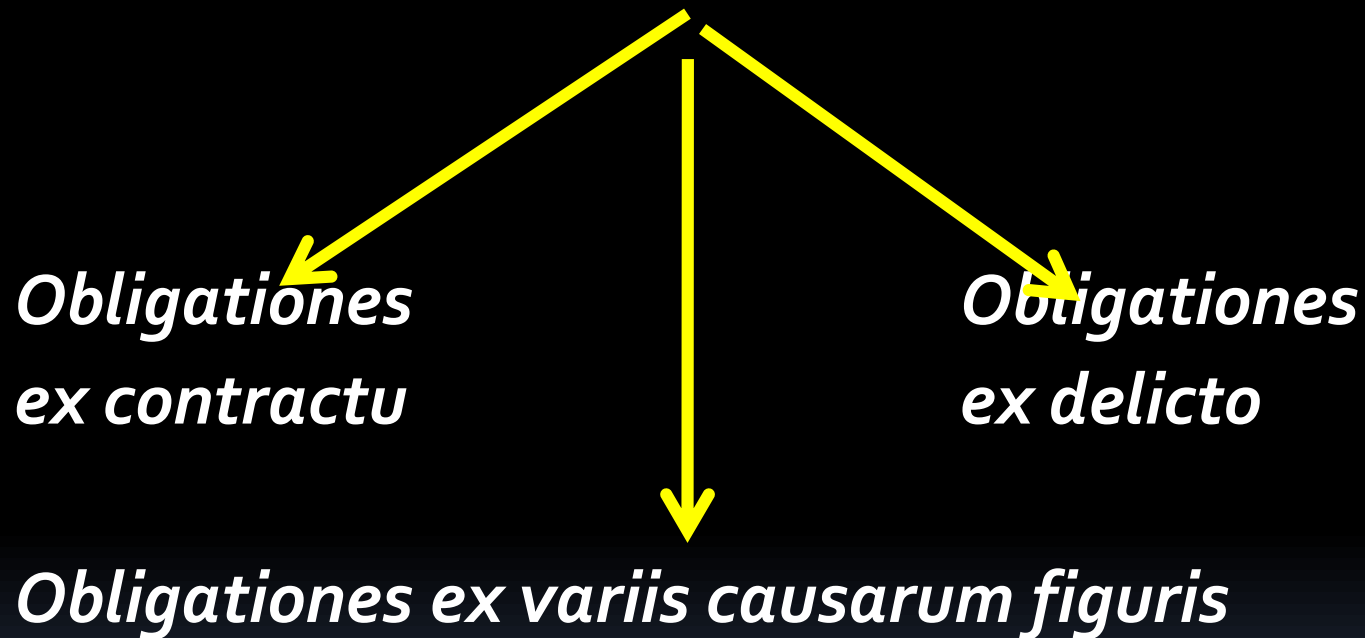


Obligationes
ex contractu

Obligationes
ex delicto

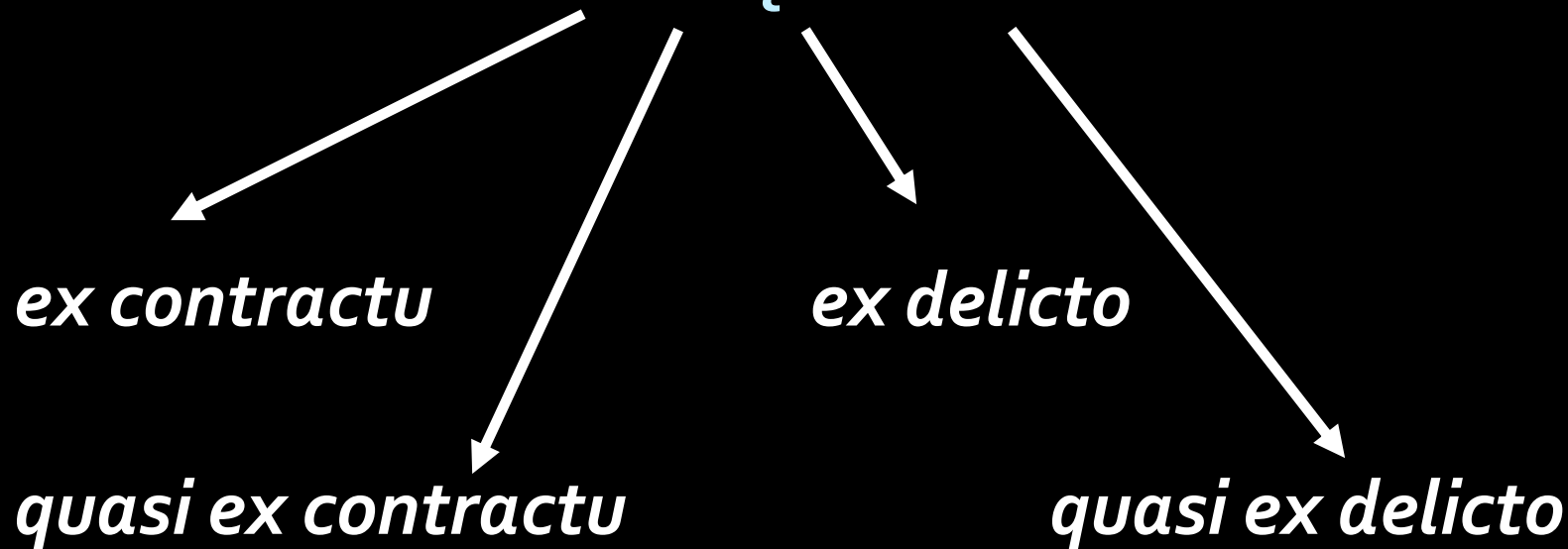
Gajus, *Instytucje*

ŹRÓDŁA ZOBOWIĄZAŃ



Gajus, *Res cottidianae sive aureae*

ŹRÓDŁA ZOBOWIĄZAŃ



Podział zobowiązań w prawie justyniańskim

ŚWIADCZENIE W ZOBOWIĄZANIU

DEBITOR  **CREDITOR**

ŚWIADCZENIE

(zachowanie się dłużnika)

dare

facere

praestare

Świadczenie

Marcus umówił się z zacną wdową Livią, że ta wystąpi w jego przedstawieniu, Livia jednak się rozmyśliła. Czy przysługuje mu odszkodowanie?

ŚWIADCZENIE W ZOBOWIĄZANIU

IMPOSSIBILIUM NULLA OBLIGATIO EST

Nie ma zobowiązania co do rzeczy
niemożliwych Celsus (D. 50,17,185)



impossibilium nulla obligatio est!

Niemożliwość **faktyczna**

- Pierwotna
- Następca

Niemożliwość **prawna**

Niemożliwość **obyczajowa**

ŚWIADCZENIE W ZOBOWIĄZANIU

Nemo alteri stipulari potest

Paulus odebrał od Marcusa następujące przyrzeczenie: "Czy obiecujesz dać mojemu ojcu 1000?" "Tak, obiecuję". Czy zawarto ważne zobowiązanie?

ŚWIADCZENIE W ZOBOWIĄZANIU

- Musiało mieć wartość majątkową (w pieniądzach) *condemnatio pecuniaria*
- Nie mogło być sprzeczne z prawem czy dobrymi obyczajami
- Dokładnie określone



PODZIELNOŚĆ ŚWIADCZENIA...

Titius: "Centum mihi dari
spondes?" - Caius: "spondeo"

(Titius pyta Caiusa: Czy obiecujesz, że 100
będzie mi dane? Caius: Tak obiecuję).

Caius umiera, pozostawiając
dwóch dziedziców: ile można
żądać od każdego z nich?

PODZIELNOŚĆ ŚWIADCZENIA...

Titius: "Equum Incitatum mihi
dari spondes?" - Caius: "spondeo".

(Titius pyta Caiusa: Czy obiecujesz, że będzie mi
dany koń Incitatus?. Caius: Tak obiecuję).

Caius umiera, pozostawiając dwóch dziedziców: ile
można żądać od każdego z nich?

*Treść: DARE (przeniesienie własności): PODZIELNE (bez
względu na podzielność przedmiotu świadczenia)*

PODZIELNOŚĆ ŚWIADCZENIA...

Caius sprzedał Titiusowi konia Incitatusa. Ten zapłacił, ale Caius umarł nie zdążywszy wydać towaru pozostawiając dwóch dziedziców: ile można żądać od każdego z nich?

Caius sprzedał Titiusowi 10 worków pszenicy. Ten zapłacił, ale Caius umarł nie zdążywszy wydać towaru pozostawiając dwóch dziedziców: ile można żądać od każdego z nich?

Treść zobowiązania: FACERE: NIEPODZIELNE (bez względu na podzielność przedmiotu świadczenia)



Dare

podzielne

Facere

Niepodzielne
→ solidarne

ODSETKI (*usurae, fenus*)

- Wynagrodzenie za korzystanie z pieniędzy lub innych rzeczy zamiennych
- Charakter uboczny
- Powstawały z przepisu prawa (zwłoka) lub z umowy

ODSETKI

lichwa [*feneratio*] - pobieranie
wygórowanych odsetek .

Ustawa XII tablic ograniczała odsetki do $\frac{1}{12}$ w
skali miesiąca / 100% w ciągu roku/.

Pod koniec republiki ograniczono odsetki do
 $\frac{1}{100}$ w skali miesiąca /1%/ . Justynian zaś
ograniczył je do 6% w skali roku /4% - dla
wierzycieli z wyższych stanów, 8% dla
bankierów, 12% dla pożyczki morskiej

ODSETKI

Anatocyzm (*usurae usurarum, anatocismus*)

- nakładanie i wymuszanie na dłużniku odsetek od odsetek. Odsetki bowiem doliczano do kapitału czasami co miesiąc w celu dalszego oprocentowania.
- zakaz wprowadził Justynian.

ŚWIADCZENIE W ZOBOWIĄZANIU

- Utrata przez dłużnika przedmiotu świadczenia
 - 1) Oznaczonego *in specie* – dłużnik stawał się wolny od zobowiązania: „***Species perit ei cui debetur***” – rzecz indywidualnie oznaczona ginie na ryzyko wierzyciela
 - 1) Oznaczonego *in genere* – „***Genus perire non censetur***” – uważa się, że gatunek nie ginie

ZOBOWIĄZANIE A UPOWAŻNIENIE PRZEMIENNE

ZOBOWIĄZANIE PRZEMIENNE (*OBLIGATIO ALTERNATIVA*)

- DŁUŻNIK BYŁ ZOBOWIĄZANY DO KILKU ŚWIADCZEŃ
- WYKONANIE 1 ŚWIADCZENIA ZWALNIAŁO GO Z POZOSTAŁYCH
- GDY 1 ZE ŚWIADCZEŃ BYŁO NIEMOŻLIWE, DŁUŻNIK WINIEN BYŁ WYPEŁNIĆ DRUGIE

UPOWAŻNIENIE PRZEMIENNE (*FACULTAS ALTERNATIVA*)

- DŁUŻNIK BYŁ ZOBOWIĄZANY DO 1 ŚWIADCZENIA, ALE
- MÓGŁ ZASTĄPIĆ TO ŚWIADCZENIE INNYM
- GDY ŚWIADCZENIE BYŁO NIEMOŻLIWE DO WYKONANIA, DŁUŻNIK BYŁ WOLNY

ZOBOWIĄZANIE A UPOWAŻNIENIE PRZEMIENNE

ZOBOWIĄZANIE
PRZEMIENNE (*OBLIGATIO
ALTERNATIVA*)

*„PLURES IN OBLIGATIONE
UNUM IN SOLUTIONE”*

WIELE ŚWIADCZEŃ W
ZOBOWIĄZANIU, JEDNO
W WYKONANIU

UPOWAŻNIENIE
PRZEMIENNE (*FACULTAS
ALTERNATIVA*)

• *„UNUM EST IN
OBLIGATIONE, DUO IN
SOLUTIONE”*

JEDNO ŚWIADCZENIE
JEST W ZOBOWIĄZANIU,
DWA W WYKONANIU

SKUTKI NIEWYKONANIA ZOBOWIĄZAŃ

PRZESŁANKI ODPOWIEDZIALNOŚCI ODSZKODOWAWCZEJ DŁUŻNIKA:

- 1) Szkoda
- 2) Związek przyczynowy pomiędzy działaniem sprawcy a powstaniem szkody
- 3) Wina dłużnika (co do zasady, wyj.: obowiązek strzeżenia rzeczy)

Szkoda

uszczerbek, umniejszenie majątku (Paulus)

- pod wpływem sił przyrody - trzęsienie ziemi, powódź
- z innych zdarzeń, którym nie można zapobiec - wojna
- wskutek celowej działalności człowieka - kradzież
- wskutek niedbalstwa

SZKODA

- **przy kontraktach** - powstanie obowiązku naprawienia szkody było czymś wyjątkowym i powstawało w wyniku nieprawidłowego wykonania zobowiązania.
- **przy deliktach** - szkoda była właśnie przyczyną powstania zobowiązania. Odpowiedzialności prawna była jej naturalnym następstwem.

Odpowiedzialność za *vis maior*

siłą wyższą - *vis maior* - to zdarzenie, któremu człowiek nie może się oprzeć - pożar, powódź, wojna, rozbicie statku, śmierć niewolnika.

Szkodę spowodowaną przez siłę wyższą ponosił **właściciel**, dłużnik zaś za te szkody nie odpowiadał. Odnosiło się to tylko do zobowiązań z indywidualnie oznaczonym przedmiotem świadczenia - przy przedmiocie oznaczonym gatunkowo dłużnik pomimo zaistniałej szkody /powódź zabrała zboże/ musiał wypełnić świadczenie.

Wyjątkowo odpowiadał za skutki siły wyższej gdy pozostawał w zwłóce /zwlekał z wykonaniem świadczenia/, lub tak zostało to zawarte w umowie.

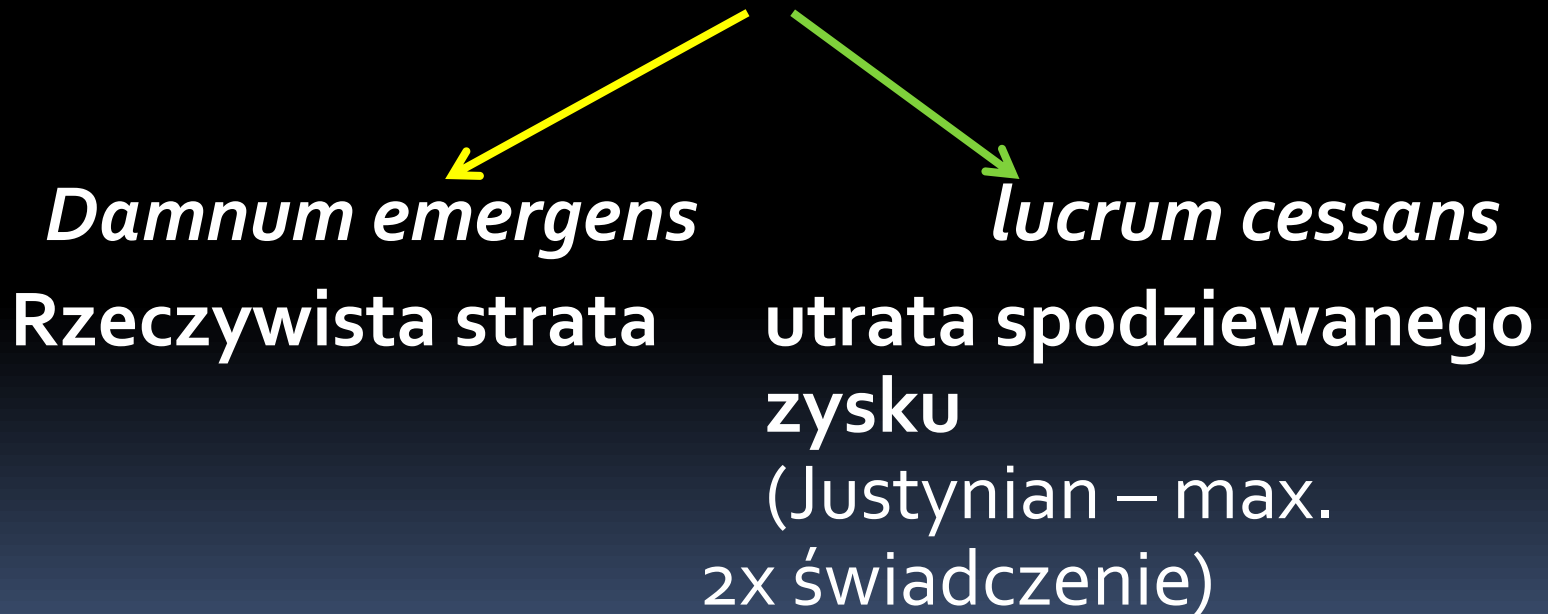
||| Odpowiedzialność za przypadek

- **przypadek** - *casus fortuitus* - przy maksymalnej staranności dłużnik nie był w stanie zapobiec skutkom tego zdarzenia - szkodom.

Tylko w wyjątkowych sytuacjach można było dłużnika obciążyć winą za przypadek np. przy obowiązku strzeżenia rzeczy im powierzonych /właściciele gospód, statków, spichlerzy, magazynów/

1) Szkoda (*damnum*)

Szkoda (przy skargach dobrej wiary)



2) Wina

- Brak definicji (współcześnie również)
- Dwa stopnie:
 - 1) *Dolus* - umyślna, zły zamiar, podstęp
 - 2) *Culpa* - niedbalstwo

WINA

2) *Culpa* – niedbalstwo

a) *Lata* – grube niedbalstwo

grube niedbalstwo jest niezrozumieniem tego, co wszyscy rozumieją

***Lata culpa est nimia neglegentia,
id est non intellegere quod omnes
intellegunt***

Wina - culpa

a) *Levis* – lżejsze niedbalstwo

- ***in abstracto*** - wzorzec abstrakcyjny - był nim zapobiegliwy ojciec rodziny

- ***in concreto*** - wzorzec konkretny - był nim sam dłużnik, który miał zajmować się sprawami cudzymi tak staranie jak swymi /np. mąż zarządzający posagiem żony, opiekun sprawami pupila/

custodia - obowiązek strzeżenia rzeczy

- - dłużnik mający u siebie rzecz należącą do wierzyciela ponosił odpowiedzialność nie tylko za winę *culpa* - za świadome zniszczenie lub uszkodzenie rzeczy cudzej, **ale też za szkody powstałe wskutek tzw. przypadku** zwykłego /kradzież rzeczy, ucieczkę niewolnika/. Nie obciążano dłużnika za szkody spowodowane siłą wyższą. (właściciele spichlerzy, magazynów, drobni rzemieślnicy, czyszczący odzież itp.)

Odpowiedzialność z tytułu *custodia* miała charakter obiektywny - nie była oparta na winie dłużnika ale na **ryzyku**.

W prawie justyniańskim *custodia* - to szczególna staranność w strzeżeniu rzeczy i jej zaniedbanie uważano za *culpa* - winę.

Wina – zasady odpowiedzialności

- *Dolus semper praestatur* – Za dolus zawsze się odpowiada
- *Magna culpa dolus est* – Wielka wina równa się podstępowi; zrównanie w prawie justyniańskim skutków *culpa lata* i *dolus*
- Przy kontraktach dobrej wiary kryterium odpowiedzialności było *utilitas* (korzyść); strona odnosząca korzyść odpowiadała za *omnia culpa*

Wina - KC

art. 415

- Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia.

Elementy winy:

- obiektywny - bezprawność postępowania dłużnika, np. niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania;
- subiektywny - wadliwość postępowania w znaczeniu podmiotowym, tj. podjęcie i przeprowadzenie przez dłużnika decyzji ocenianej jako niewłaściwa



DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ